

حقوق جزای عمومی ۳

دکتر عباس منصورآبادی
دانشیار دانشگاه تهران

به جای نفرین بر تاریکی، شمع می‌یافروز؛

حتی اگر کوشهٔ بسیار کوچکی از زمین را روشن سازد.

بارها شنیده‌ام از شما که از کسی که دست به خطایی می‌زند، چنان سخن می‌گویید که گویی یکی از شما نیست؛ ناشناسی است در میان شما که ناخوانده به جهان شما پا نهاده است. ولی من می‌گویم که حتی پاکان و راستکاران هم از بالاترین مرتبه‌ای که در یکایک شما هست برتر نمی‌روند؛ و نابکاران و ناتوانان هم نمی‌توانند از پایین‌ترین مرتبه‌ای که در شما است فروتر افتند. و همچنان که یک برگ درخت زرد نمی‌شود مگر در پرتو آگاهی خاموش تمام درخت، خطاکار نیز نمی‌تواند خطایی مرتکب شود مگر با اراده پنهان همه شما. شما با هم صف بسته‌اید و به سوی خویشتن خدایی خودگام برمی‌دارید. راه شمایید و رونده شما. و هنگامی که یکی از شما از پای می‌افتد، افتادنش هشدار است برای آنها که از پشت سر می‌آیند تا پایشان به سنگ نگیرد. و همچنین هشدار است از برای آنها که از پیش رفته‌اند و با آنکه تیزروتر و استوارتر بوده‌اند، سنگ را از سر راه برنداشته‌اند.

جبران خلیل جبران

نخست سپاس ایزد یکتا را که هستی‌ام بخشید؛
سپس باید سپاسگزار عزیزانی باشم که بودنشان مرا به
انجام کار دلگرم ساخت؛
استاد بزرگوار و ارجمندم جناب آقای دکتر علی آزمایش به
خاطر تشویق‌ها، رهنمودها و راهنمایی‌ها؛
دوست و همکار بسیار عزیزم جناب آقای دکتر عباس شیری به
خاطر حمایت‌ها، همکاری‌ها و مشاوره‌ها؛
همسر گرانقدر و فرزندان مهربانم به خاطر همراهی‌ها،
پشتیبانی‌ها و بردباری‌ها؛
جناب آقای حسین دودانگه و همکاران ایشان خانم‌ها: قربانی و
نادی در بنیاد حقوقی میزان به خاطر تلاش‌ها و زحمات‌ها.

عباس منصورآبادی^۱

تهران - زمستان ۱۳۹۸

فهرست مطالب

۱۲.....	اختصارها.....
۱۳.....	مقدمه.....
بخش نخست - شناسایی مجازات و طبقه‌بندی آن..... ۱۹	
فصل نخست: شناسایی مجازات..... ۲۰	
۲۰.....	گفتار نخست؛ مفهوم، پیشینه و ویژگی‌های مجازات.....
۲۰.....	بند نخست، مفهوم و پیشینه مجازات.....
۲۸.....	بند دو، ویژگی‌های مجازات.....
۲۸.....	نخست، ترتب مجازات بر جرم.....
۳۰.....	دو، تعلق مجازات به جامعه.....
۳۱.....	سه، قائم به شخص بودن مجازات.....
۳۲.....	چهار، رنج آوری.....
۳۳.....	گفتار دو؛ مبانی، اهداف و اصول حاکم بر مجازات.....
۳۴.....	بند نخست، مبانی و اهداف مجازات.....
۳۶.....	نخست، سزاجرایی.....
۳۹.....	دو، فایده‌گرایی.....
۴۵.....	بند دو، اصول حاکم بر مجازات‌ها.....
۴۶.....	نخست، اصل انسانی بودن مجازات.....
۴۸.....	دو، اصل تناسب و فردی کردن مجازات.....
۵۳.....	سه، اصل قضایی بودن مجازات.....
فصل دو: طبقه‌بندی مجازات..... ۵۷	
گفتار نخست؛ مجازات تعزیر و گونه‌های آن..... ۵۷	
۵۸.....	بند نخست، مفهوم، ماهیت و پیشینه تعزیر.....
۶۱.....	بند دو، طبقه‌بندی و گونه‌های تعزیر.....
۶۱.....	نخست، تفکیک تعزیر شرعی و حکومتی.....

۶ □ حقوق جزای عمومی ۳

- ۶۴..... دو، گونه‌های تعزیر اشخاص حقیقی
- ۶۶..... الف، حبس / زندان
- ۷۲..... ب، جزای نقدی
- ۷۳..... ج، مصادره مال
- ۷۴..... د، شلاق
- ۷۵..... هـ مجازات‌های موثر بر موقعیت شغلی
- ۷۶..... و، محرومیت از حقوق اجتماعی
- ۷۶..... ز، انتشار حکم
- ۷۷..... ح، جایگزین‌های حبس
- ۷۸..... ۱. گونه‌های جایگزین‌های حبس
- ۸۰..... ۲. شرایط تعیین و اجرا
- ۸۵..... ۳. پیامدهای جایگزین‌ها
- ۸۸..... سه، گونه‌های تعزیر اشخاص حقوقی
- ۸۹..... چهار، گونه‌های تعزیر / مجازات غیر اصلی
- ۸۹..... الف، مجازات تکمیلی
- ۹۰..... ۱. گونه‌های مجازات تکمیلی
- ۹۳..... ۲. شرایط تعیین مجازات تکمیلی
- ۹۶..... ب، مجازات تبعی
- ۹۷..... ۱. گونه‌های حقوق اجتماعی
- ۱۰۰..... ۲. شرایط تحمیل مجازات تبعی
- ۱۰۲..... ۳. پیامدهای مجازات تبعی
- ۱۰۵..... گفتار دو؛ گونه‌های مجازات غیر تعزیر
- ۱۰۵..... بند نخست؛ حد
- ۱۰۶..... نخست، ویژگی‌های حد
- ۱۰۹..... دو، ارزیابی حد
- ۱۱۴..... سه، ارزیابی اعدام
- ۱۱۶..... الف، دیدگاه موافقان
- ۱۱۸..... ب، دیدگاه مخالفان

فهرست مطالب □ ۷

بند دو؛ قصاص	۱۲۲
بند سه؛ دیه	۱۲۵
خلاصه بخش نخست	۱۲۹
پرسش های بخش نخست	۱۴۰
بخش دو - کیفردهی / تعیین قضای مجازات	۱۴۳
فصل نخست: گستره تعیین مجازات مناسب	۱۴۵
گفتار نخست؛ رعایت درجه بندی مجازات	۱۴۸
بند نخست، مفهوم، پیشینه و مبانی درجه بندی	۱۴۹
نخست، مفهوم و پیشینه درجه بندی	۱۴۹
دو، مبانی درجه بندی	۱۵۳
بند دو؛ چالش ها و پیامدهای درجه بندی	۱۵۴
نخست، چالش های درجه بندی	۱۵۵
دو، پیامدهای درجه بندی	۱۵۸
گفتار دو: تخفیف مجازات	۱۶۰
بند نخست؛ مفهوم، پیشینه و تمایز	۱۶۱
نخست، مفهوم و پیشینه تخفیف	۱۶۱
دو، تمایز کیفیات مخففه و معاذیر قانونی	۱۶۳
سه، تمایز تخفیف عادی و تخفیف اضافی	۱۶۵
بند دو؛ شرایط، جهات و میزان تخفیف	۱۶۷
نخست، شرایط و جهات اعمال تخفیف	۱۶۸
دو، حدود و میزان تخفیف	۱۷۰
بند سه؛ پیامدهای تخفیف مجازات	۱۷۷
نخست، پیامدهای ماهوی	۱۷۸
دو، پیامدهای شکلی	۱۷۹
گفتار سه: تشدید کیفر	۱۸۰
بند نخست؛ رویکردها و مبانی تشدید کیفر	۱۸۲

۸ □ حقوق جزای عمومی ۳

- ۱۸۳..... نخست، رویکردهای تشدید در تعدد جرم
- ۱۸۴..... دو، رویکردهای تشدید در تکرار جرم
- ۱۸۵..... سه، مبانی تشدید کیفر
- ۱۸۷..... بند دو؛ تعدد جرم
- ۱۸۸..... نخست، پیشینه قانون‌گذاری تعدد جرم
- ۱۹۱..... دو، جرایم مرتبط
- ۱۹۷..... سه، تعدد عنوانی
- ۲۰۶..... چهار، تعدد نتایج
- ۲۱۳..... پنج، تعدد واقعی / مادی
- ۲۲۰..... بند دو؛ تکرار جرم
- ۲۲۱..... نخست، پیشینه و مفهوم تکرار جرم
- ۲۲۳..... دو، شرایط و پیامدهای تکرار جرم تعزیری
- ۲۲۳..... الف، شرایط تکرار جرم تعزیری
- ۲۲۸..... ب، پیامدهای تکرار جرم تعزیری
- ۲۳۲..... سه، شرایط و پیامدهای تکرار جرم حدی
- ۲۳۴..... بند سه؛ چالش‌های تشدید کیفر
- ۲۳۸..... فصل دو: نادیده گرفتن آزمایشی مجازات
- ۲۴۰..... گفتار نخست؛ تعویق و تعلیق مجازات
- ۲۴۰..... بند نخست؛ تعویق صدور حکم
- ۲۴۴..... نخست، شرایط اصدار قرار تعویق صدور حکم
- ۲۴۴..... الف، شرایط مربوط به بزهکار
- ۲۴۸..... ب، شرایط مربوط به بزه و کیفر
- ۲۵۰..... دو، پیامدهای قرار تعویق صدور حکم
- ۲۵۰..... الف، پیامدهای شکلی
- ۲۵۲..... ب، پیامدهای ماهوی
- ۲۵۴..... بند دو؛ تعلیق اجرای کیفر
- ۲۵۵..... نخست؛ شرایط تعلیق اجرای مجازات

فهرست مطالب □ ۹

۲۵۸.....	دو؛ پیامدهای تعلیق اجرای مجازات
۲۵۸.....	الف، پیامدهای شکلی
۲۶۰.....	ب، پیامدهای ماهوی
۲۶۱.....	ج، رابطه تعلیق و تعویق
۲۶۲.....	گفتار دو؛ نظام نیمه آزادی، آزادی مشروط و نظارت الکترونیکی
۲۶۳.....	بند نخست؛ نظام نیمه آزادی
۲۶۳.....	نخست، پیشینه و مفهوم نظام نیمه آزادی
۲۶۷.....	دو، شرایط نظام نیمه آزادی
۲۶۸.....	سه، پیامدهای اعطای نیمه آزادی
۲۷۲.....	بند دو؛ آزادی مشروط
۲۷۳.....	نخست، شرایط آزادی مشروط
۲۷۴.....	الف، شرایط مربوط به محکوم
۲۷۶.....	ب، شرایط مربوط به محکومیت
۲۷۹.....	دو، پیامدهای آزادی مشروط
۲۷۹.....	الف، تحصیل آزادی مطلق
۲۸۰.....	ب، عدم دست یابی به آزادی مطلق
۲۸۰.....	بند سه؛ نظارت الکترونیکی
۲۸۳.....	نخست، شرایط نظارت الکترونیکی
۲۸۵.....	دو، پیامدهای نظارت الکترونیکی
۲۸۹.....	خلاصه بخش دو
۳۰۳.....	پرسش‌های بخش دو

بخش سه - جهات سقوط مجازات ۳۰۷.....

۳۰۹.....	فصل نخست: جهات شخصی سقوط مجازات
۳۰۹.....	گفتار نخست؛ فوت بزهکار و جنون و اختلال روانی محکوم
۳۰۹.....	بند نخست؛ فوت بزهکار
۳۱۱.....	نخست؛ تاثیر فوت بزهکار بر حد و تعزیر

۱۰ □ حقوق جزای عمومی ۳

- ۳۱۲..... دو، تاثیر فوت بزهکار بر قصاص و ديه.....
- ۳۱۵..... بند دو؛ جنون و اختلال روانی محکوم.....
- ۳۱۷..... نخست، تاثیر جنون و اختلال روانی بر تعزیر.....
- ۳۱۸..... دو، تاثیر جنون و اختلال روانی بر غیر تعزیر.....
- ۳۱۹..... گفتار دو؛ توبه بزهکار و گذشت بزه‌دیده.....
- ۳۲۰..... بند نخست؛ توبه بزهکار.....
- ۳۲۱..... نخست، مفهوم و پیشینه توبه.....
- ۳۲۲..... دو، شرایط پذیرش توبه.....
- ۳۲۵..... سه، قلمرو و پیامدهای توبه.....
- ۳۲۸..... بند دو؛ گذشت بزه‌دیده.....
- ۳۲۹..... نخست؛ مفهوم گذشت، جرایم قابل گذشت و پیشینه آن.....
- ۳۳۱..... دو؛ شرایط و پیامدهای گذشت بزه‌دیده.....
- ۳۳۴..... فصل دو: جهات عینی سقوط مجازات.....
- ۳۳۴..... گفتار نخست؛ مرور زمان و عفو.....
- ۳۳۴..... بند نخست؛ مرور زمان.....
- ۳۳۵..... نخست؛ مفهوم، مبانی و پیشینه مرور زمان.....
- ۳۳۷..... دو، شرایط و پیامدهای مرور زمان.....
- ۳۴۰..... بند دو؛ عفو.....
- ۳۴۱..... نخست، عفو عمومی.....
- ۳۴۲..... الف، شرایط عفو عمومی.....
- ۳۴۴..... ب، پیامدهای عفو عمومی.....
- ۳۴۵..... دو؛ عفو خصوصی.....
- ۳۴۶..... الف، شرایط و تشریفات عفو خصوصی.....
- ۳۵۰..... ب، پیامدهای عفو خصوصی.....
- ۳۵۱..... گفتار دو؛ نسخ قانون جزا و اعمال قاعده درأ.....
- ۳۵۱..... بند نخست؛ نسخ قانون.....
- ۳۵۲..... الف، پیشینه و مفهوم نسخ.....

فهرست مطالب □ ۱۱

۳۵۳.....	ب، گونه‌ها و پیامدهای نسخ.....
۳۵۴.....	بند دو؛ اعمال قاعده درأ.....
۳۵۵.....	الف، پیشینه و مفهوم قاعده درأ.....
۳۵۷.....	ب، قلمرو و پیامدهای اعمال قاعده درأ.....
۳۵۹.....	گفتار سه: اعاده حیثیت.....
۳۶۰.....	بند نخست؛ اهمیت، پیشینه و مفهوم اعاده حیثیت.....
۳۶۵.....	بند دو؛ شرایط و پیامدهای اعاده حیثیت.....
۳۶۸.....	خلاصه بخش سه.....
۳۷۲.....	پرسش‌های بخش سه.....
۳۷۳.....	گفتار پایانی: اقدامات تأمینی و تربیتی.....
۳۷۳.....	بند نخست؛ شناسایی و طبقه‌بندی اقدامات تأمینی.....
۳۷۴.....	نخست؛ شناسایی اقدامات تأمینی.....
۳۷۴.....	الف، پیشینه، ماهیت و مفهوم اقدامات تأمینی.....
۳۷۵.....	ب، پیوند اقدامات تأمینی و مجازات.....
۳۷۶.....	دو: طبقه‌بندی اقدامات تأمینی.....
۳۷۷.....	بند دو؛ چگونگی تعیین و اعمال اقدامات تأمینی.....
۳۸۷.....	خلاصه گفتار پایانی.....
۳۸۸.....	پرسش‌های گفتار پایانی.....
۳۸۹.....	فهرست منابع و مآخذ.....
۳۸۹.....	نخست؛ فارسی.....
۳۸۹.....	الف: کتاب‌ها.....
۳۹۶.....	ب: مقاله‌ها.....
۴۰۴.....	ج: رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها.....
۴۰۴.....	دو: عربی.....
۴۰۵.....	سه: انگلیسی.....

اختصارها

قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	ق.م.ا.
قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵	ق.م.ا. ۱۳۷۵
قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰	ق.م.ا. ۱۳۷۰
قانون مجازات اسلامی ۱۳۶۱	ق.م.ا. ۱۳۶۱
قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲	ق.م.ع. ۱۳۵۲
قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴	ق.م.ع. ۱۳۰۴
قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲	ق.آ.د.ک.
قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۷۸	ق.آ.د.ک. ۱۳۷۸
نگاه کنید به:	نک: